

[ונזכר בשמועה בענין אחר], ואמר: "הכי אמרינן התם" [כך אמרנו שם], ולא אמר "הכי אמר מר" [כך אמר הרב]. והרי זה חוסר כבוד לרבנו.

רבא אמר: אפיקורוס — היינו כגון הני דבי בנימינן אסיא, דאמרי: מאי אהני לן רבנן [מה הועילו לנו חכמים]?

מעולם לא חידשו לנו חידוש שאינו כתוב ק-א בתורה, שהרי לא שרו לן עורבא, ולא אסרו לן יונה [לא התירו לנו עורב, שכתוב בתורה שאסור לאכלו. ולא אסרו לנו יונה, שכתוב בתורה שמתור לאכלה].

רבא, כי הוו מייתי טריפתא דבי בנימינן קמיה [כשהיו מביאים אנשי בי בנימינן לפניו שאלה בענין טריפה], **כי הוה חזי בה טעמא לחיתירא** [כשהיה רואה באותה טריפה טעם להיתר], הוה אמר להו: תחזו, דקא שרינא לכו עורבא [ראו! אני מתיר לכם עורב!]. כלומר, הנה לכם היתר שאינו כתוב בתורה, אלא חכמים אמרוהו.

כי הוה חזי לה [כשהיה רואה] **טעמא לאיסורא**, הוה אמר להו: תחזו דקא אסרנא לכו יונה [ראו! אני אוסר לכם יונה!]. כלומר, הרי לכם איסור שאינו כתוב בתורה, אלא חכמים אמרוהו.

רב פפא אמר: כגון מאן דאמר כשהוא מתייחס לתלמיד חכם מסויים: "הני רבנן" [אותו תלמיד חכם], שלשון בזיון הוא. שהיה לו לומר: "רבותינו שבמקום פלוני" (500).

בתורה הוי, הרי לשיטתו אי אפשר לומר שהמבזה תלמיד חכם עצמו, שהוא דבר חמור יותר, הוא אפיקורוס, שמשמעו רק הפקר, שהוא דבר קל יותר מהמגלה פנים בתורה! אם כן, **אפיקורוס — כגון מאן?**

אמר רב יוסף: כגון הני דאמרי [כגון אלו שאומרים]: **מאי אהנו לן רבנן?** לדידהו קרו, לדידהו תנו [מה הועילו לנו חכמים בלימוד התורה שהם לומדים? לצורך עצמם הם קורים בתורה, ולצורך עצמם הם שונים].

והם אינם יודעים, שהעולם מתקיים בזכות לומדי התורה.

אמר ליה אביי: האי, אלו שאומרים כך, אינם רק אפיקורסים, אלא **מגלה פנים בתורה נמי הוא.** דהרי **כתיב: "אם לא בריתי יומם ולילה — חקות שמים וארץ לא שמתיו"**. הרי שכתוב בתורה, שהעולם מתקיים רק בזכות לימוד התורה! ואלו אומרים שהחכמים אינם מועילים דבר!

אמר רב נחמן בר יצחק: מהכא, מפסוק זה דלהלן, **נמי שמע מינה** שהצדיקים מועילים לאחרים. **שנאמר** כשהתפלל אברהם על אנשי סדום, שאמר לו הקדוש ברוך הוא: "אם אמצא בסדם חמשים צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם". הרי שמועילים הצדיקים לכל אנשי המקום!

אלא, מהו אפיקורוס?

כגון תלמיד דיתבי קמיה רביה [שיושב לפני רב], **ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי**

רב פפא אישתלי [שכח], ואמר בלשון זו: "כגון הני רבנן", שהיא לשון בזיון, ואיתיב בתעניתא [וישב על כך בתענית].

לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא, הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה [היו עושים מטפחות לספרי בי רב יהודה].

כי מטו [כאשר הגיעו] לעשיית מטפחת למגילת אסתר, אמרי [אמר] לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא בלשון שאלה: הא מגילת אסתר — ודאי לא בעי מטפחת כספרים האחרים?

ולשון גנאי הוא זה, שהיה להם לומר בלשון שאלה, כך: "מגילת אסתר צריכה מטפחת, או אינה צריכה?" (501)

אמר להו: כי האי גוונא [לשון כזה שאמרתם] נמי מיהזי כי אפקירותא [גם כן נראה כאפקירות].

רב נחמן אמר: אפקורוס — זה הקורא את

רבו בשמו.

דאמר רבי יוחנן: מפני מה נענש גיחזי? (502)

מפני שקרא לאלישע רבו בשמו (503).

שנאמר: "ויאמר גחזי: אדני המלך, זאת האשה, וזה בנה, אשר החיה אלישע". והרי אלישע היה רבו, וקראו בשמו.

יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא, ויתיב וקאמר: עתיד הקדוש ברוך הוא להוציא נחל מבית קדשי הקדשים, ועליו כל מיני מגדים [מיני פירות מתוקים].

שנאמר: "ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל, לא יבול עלהו, ולא יתם פריו, לחדשיו יבכר [בכל חודש וחודש יתבכרו בו פירות], כי מימיו מן המקדש המה יוצאים, והיה פריו למאכל, ועלהו לתרופה".

אמר ליה ההוא סבא לרבי ירמיה: יישר! (504) וכן אמר גם רבי יוחנן כדבריך.

אבל "הנהו רבנן" אינו לשון גנאי.

501. כך כתב רש"י. והמהרש"א כתב, שאפשר דסברי כמאן דאמר שמגילת אסתר אינה מטמאה את הידים, ולא ברוח הקדש נאמרה ליכתב, ולכן לא צריכה מטפחת כשאר ספרי הקודש. אלא שיש כמה תנאים שחולקין וסבירא להו שצריכה. והיינו אפקירותא, שלא היה להם לפסוק הלכה בפני רב יהודה רבן.

עוד כתב, שהאפקירותא היא שזולו במגילת אסתר. שאף שלא נאמרה ליכתב בלשון הקדש, מכל מקום לקרות אותה — נאמרה ברוח הקדש, ולכן אין לזלזל בה.

502. כתב ביד רמה, שכוונת הגמרא על העונש שאין לו חלק לעולם הבא. אבל מה שנצטרע,

מפורש במקרא שהיינו משום שלקח מנעמן כסף ובגדים. ועוד, שמעשה זה שקרא לרבו בשמו היה לאחר שנצטרע. וכן כתב המהרש"א. אמנם הר"י אלמדארי פירש שהכוונה לעונש הצרעת. ואף שמעשה זה היה לאחר מכן, מכל מקום מסתבר מכך שאף קודם לכן היה נוהג לקרוא לרבו בשמו. וביעב"ץ תירץ עוד על קושיה זו, שהעונש היה שלא נרפא מצרעתו. ועיי' בעיון יעקב מה שכתב בזה.

503. התוס' ביבמות [נו ב, ד"ה אמר] כתבו, שתלמיד חבר יכול לקרוא לרבו בשמו. עיי"ש.

504. בגליון הגמרא כתוב שמילה זו היא טעות הדפוס.

אמר ליה רבי ירמיהו לרבי זירא: האם כי
האי גונא מיחזי אפקירותא? (505)

אמר ליה: הא האי סבא סיועי קא מסייע לך,
שהרי אומר לך שאף רבי יוחנן אמר כדבריך,
ובודאי שאין בכך אפקירותא!

אלא אי שמייע לך דבר שמחזי כאפקירותא
— הא דלהלן שמייע לך:

כי הא דיתביב רבי יוחנן וקא דריש: עתיד
הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות
ומרגליות, שהן בגודל של שלשים על
שלשים אמות, וחוקק בהם פתח ברוחב של
עשר אמות, וברובם [בגובה] עשרים אמות,
ומעמידן בשערי ירושלים.

שנאמר: "ושמתי כדכד [מין אבן טובה]
שמשתיך, ושעריך לאבני אקדח וגו'". הרי
שיחוקק הקדוש ברוך הוא באבנים יקרות
[וזהו לשון "אבני אקדח", שחוקק בהן
הקדוש ברוך הוא כבמקדח], ויעשה מהן את
שערי ירושלים.

לגלג עליו [על רבי יוחנן] אותו תלמיד.
אמר: השתא כביעתא דצילצלא לא
משכחינן [הרי עתה אין אנו מוצאים אבן
טובה אפילו בגודל ביצה של עוף קטן

ששמו צילצלא], היאך יתכן שבולי האי
משכחינן [שאבן גדולה כל כך תימצא]!?

וזהו אפקירותא!

לימים הפליגה ספינתנו של אותו תלמיד ביים.
חזינחזו [ראה] למלאכי השרת דקא מנסרי
[שהם מנסרים] אבנים טובות ומרגליות.

אמר להו: הני למאן [לשם מה אתם מנסרים
אבנים אלו]?

אמרו ליה המלאכים: עתיד הקדוש ברוך
הוא להעמידן בשערי ירושלים.

כי הדר [כשחזרו] התלמיד ממסעו, אשכחיה
לרבי יוחנן דיתביב וקא דריש [מצא את רבי
יוחנן שיושב ודורש].

אמר ליה: רבי, דרוש! ולך נאה לדרוש. כי
כשם שאמרת — כך ראיתי במו עיני.

אמר לו: ריקה, אם לא ראית — לא האמנת?
מלגלג על דברי חכמים אתה!

יהב ביה עיניה [נתן בו עיניו], ועשאו גל של
עצמות [ומת]. שהמת נעשה גל של
עצמות (506).

כאפקירותא, עצם הענין להעלות על הדעת
שהדברים נאמרו שלא כפשטן, כי זו דרך
האפיקורסים, להוציא הדברים ממשמען.

והשיב לו רבי זירא שאדרכה, סיועי מסייע לך
בזה שאמר יישר, להוציא מדעת האפיקורסים.
אלא אי שמייע לך דבר שהוא אפקירותא, היינו
כמו המעשה דלהלן, שאותו תלמיד לא האמין
להעמיד הדברים כפשטן, עד שראה במו עיניו.

506. ובמס' שבת פירש רש"י, שנעשה כמת

505. ביד רמה פירש, דהיינו משום שאמר את
הדבר לפני רבו, ונראה כאילו רבו צריך לו.

והמהרש"א כתב, שכוונת הגמרא היא, שצריך
להאמין שדברים אלו נאמרו כפשטן, שאכן יצא
נחל מבית קדשי הקדשים. ולא שזה בדרך משל,
כמו מה שנאמר "והיה כעץ שתול על פלגי
מים".

ועל זה אמר ההוא סבא "יישר", שאכן צריך
לפרש הדברים כפשטן.

ושאל רבי ירמיה, האם נחשב דבר זה

מיתובי: כתוב: "ואולך אתכם קוממיות". רבי מאיר אומר: "קוממיות" – שתי קומות הן. והיינו גובה של מאתים אמה, כשתי קומות של אדם הראשון [שהגמרא במסכת חגיגה אומרת, שמיעט הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, והעמידו על גובה מאה אמה (507) (508)].

רבי יהודה אומר: "קוממיות" – היינו מאה אמה, כנגד היכל וכותליו. שנאמר: "אשר בנינו כנטעים מגדלים בנעוריהם, בנותינו כזויות מחטבות תבנית היכל וגו'". ואורך כל כתלי ההיכל – מאה אמה (509). וכך הוא פירוש הפסוק: "אשר בנינו מגדלים", היינו שהבנים שלנו יהיו לעתיד לבוא מגדלים כאילנות. "בנותינו כזויות וגו'", היינו שבנותינו יהיו מגודלות ככותלי ההיכל.

על כל פנים, גבהם של האנשים לעתיד לבוא יהיה מאתיים אמה, או מאה אמה. והיאך יוכלו ליכנס בפתח שגבהו רק עשרים אמה?

ומתרצינן: כי קאמר רבי יוחנן שיהיו פתחים של עשרים אמה – היינו לכוי דבי זיקא [לחלונות, שהשמש והאור נכנסים מהם]. אבל באמת השערים יהיו גבוהים יותר.

מאי "ועלהו לתרופה"? מה הכוונה במילה "תרופה"?

נחלקו בדבר רבי יצחק בר אבדימי ורב חסדא.

חד אמר: "תרופה" היינו "מתיר פה". שאותם עלים מועילים להתיר פה של מעלה, פה העליון שבגוף האדם. דהיינו, להתיר את פיהם של האילמין, שיהיו מדברים (510).

וחד אמר: להתיר פה של מטה. דהיינו, להתיר ולפתוח את פתח רחמן של העקרות [וזהו פה של מטה]. שתיפקדה על ידי שתאכלנה מאותם עלים.

איתמר, נחלקו בדבר זה גם חזקיה ובר קפרא [אלא שהם אמרו את הדבר בפירוש, ולא בלשון רמז: "פה של מעלה", "פה של מטה"]:

חזקיה אמר: להתיר פה אילמין.

בר קפרא אמר: להתיר פה עקרות.

כנגד מה שמיעט הקדוש ברוך הוא את קומתו של אדם, יהיה בעתיד כפלים ממדת אדם הראשון. עיי"ש.

509. עיי" ברש"י החשבון. עוד כתב רש"י, שמדובר בהיכל של בית שני, דקים לן שרחבו ששים אמה, וגבהו מאה אמה.

510. כך פירש רש"י. ובערוך פירש, דהיינו דבר שמשים אדם בפיו כדי לפתוח לבו למאכל. וזהו דבר של מעלה.

שנרקב כבר בשרו, ונפל מזמן רב, ועתה נותרו רק עצמות. והוא כענין מה שאמרו שרשעים בחייהם קרויין מתים, ולכן נרקב בשרו מיד, כאילו מת כבר בחייו. מהרש"א בבבא בתרא.

507. שנאמר "ותשת עלי כפכה". ו"כף" בגמטריא מאה. רש"י.

508. ביאר בתורת חיים, דהיינו מפני שמדת הקדוש ברוך הוא לנחם בכפלים, כדכתיב "נחמו נחמו", ודרשו במדרש שיתנחמו בכפלים, לכן

שיהיה "מראהו כלבנון, בחור כארזים".

אמר רבי תנחום ברבי חנילאי: כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה — הקדוש ברוך הוא משביעו לעולם הבא. שנאמר: "ירוין מודשן ביתך ונחל עדניך תשקם". והיינו, אם מרעיבין עצמם, ורווין מודשן ביתך, שלומדים תורה בבית המדרש, בעולם הזה, אזי "נחל עדניך תשקם" לעולם הבא (513).

כי אתא רב דימי אמר: עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו [מלא חופנו] טובה. שנאמר: "ברוך ה' יום יום יעמם לנו האל ישועתנו סלה" (514).

אמר ליה אביי: וכי אפשר לומר כן? היאך יכול אדם לקבל מלא חפנו של הקדוש ברוך הוא? והלא כבר נאמר: "מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכון", הרי שכל העולם כולו אין מדתו אלא כמזרת ועד אגודל של

רבי יוחנן אמר: "ועלהו לתרופה" היינו לתרופה ממש. שאותם עלים מרפאים את האדם.

מאי "לתרופה"? (511) איזו רפואה הם עושים?

רבי שמואל בר נחמני אמר: הם מועילים לתואר פנים של בעלי הפה (512).

דרש רבי יהודה ברבי סימון: כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה — הקדוש ברוך הוא מבהיק זיוו לעולם הבא. שנאמר: "ראשו וגו' תלתלים שחורות כעורב", "מראהו כלבנון בחור כארזים", "חכו ממתקים".

וכך נדרש המקרא: "שחורות כעורב", המשחיר פניו על דברי תורה, והיינו "חכו ממתקים", דברי תורה, שהם ממתקים שמוציא מחיכו, לבסוף, לעולם הבא, יזכה

דכתיב לעיל מהאי קרא "צדקתך כהרי א — ל, משפטיך תהום רבה". ש"הרי א — ל" הם התלמידי חכמים, שמפרקים הרים. ויש להם עוני ורעבון, והיינו "משפטיך תהום רבה", והם נזונין בחסד, כדכתיב "מה יקר חסדך אלקים בצל כנפיך יחסיון". וסמך להאי קרא "ירוין מודשן ביתך", שבעולם הבא, שהוא ביתו של הקדוש ברוך הוא, ישבעו מטובו. ואולי לזה כיון רש"י, שכתב "לעיל מיניה מהאי קרא מיירי עניינא דמרעיב את עצמו". ועיי במהרש"א.

514. כתב בעיון יעקב שהיא מדה כנגד מדה. לפי שעסקו כל ימיהם בתורה שניתנה בימין, כדכתיב "בימינו אש דת למו", לכן נותנין להם שכר מלוא היד. וזהו "ברוך ה' יום יום",

511. הריא"ף מבאר דקשיא ליה להש"ס, אם הכוונה שהעלה עצמו תרופה הוא, היה לו לומר "ועלהו תרופה". מאי "לתרופה"?

512. בערוך כתב: לרפואה לכל חולי לתואר פנים, שיהא מראהו נאה.

ובילקוט שמעוני [יחזקאל רמז שפג] איתא: "מאי לתרופה? אמר רשב"ג, לתאר פנים של בעלי הפה. כדריש ר' יהודה בר' סימון, כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מבהיק פניו לעולם הבא. והיינו "בעלי הפה", אותם שעמלים בלימוד התורה בפיהם.

513. כך פירש ביד רמה. והריא"ף כתב, דשמא נדרש ענין זה משום

הקדוש ברוך הוא, והיכן יקבל אדם מלא חופנו של הקדוש ברוך הוא, שהוא גדול יותר מהעולם כולו?!

אמר לו רב דימי: מאי טעמא לא שכיחא באגדתא [למה אינך מצוי באגדות]? אילו היית בקי באגדות, לא היית שואל.

דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי (515): עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות. שנאמר: "להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא" (516). המילה "יש" — בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי (517). אם כן, שיהיה לכל צדיק ש"י עולמות, הרי שיהיה לו מקום לקבל מלא

עומסו של הקדוש ברוך הוא (518).

תניא, רבי מאיר אומר: במדה שאדם מודד — מודדין לו. שאם מדד ונתן לעני מלא חפניו, יחזיר לו הקדוש ברוך הוא מלא חפניו טובה (519). דכתיב בספר ישעיהו: "בסאסאה בשלחה תריבנה" (520).

אמר רבי יהושע: וכי אפשר לומר כן? וכי אם אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עומסו לעולם הבא? והכתיב: "שמים בזרת תכן!" והיכן יקבל אדם מלא חפנו של הקדוש ברוך הוא, שגדול הוא עד בלי די? (521)

כנגד מצוה. ועיי' בתורת חיים מה שביאר במנין זה.

518. דברים הללו כולן לשון משל הן, כנגד הטובה הגדולה שעתידי הקב"ה להשפיע לצדיקים לעולם הבא. ופשוט הוא. יד רמה.

519. לפי שהנותן צדקה לעני, כביכול כאילו נתן לקדוש ברוך הוא, העומד לימין האביון, וכדכתיב "מלוה ה' חונן דל". וכיון שהוא המקבל כביכול, הוא גם מחזיר. וכשהוא מחזיר, מחזיר לפי עומסו שלו. תורת חיים.

520. ופירש שם רש"י: "בסאסאה" — באותה מדה. "בשלחה תריבנה" — כששילחה מצרים את ישראל, תריבנה המדה בסאה שלה.

521. כך הוא לכאורה המובן. והריא"ף כתב, שאין כוונת רבי יהושע לשאול היכן יניח את כל אותה טובה, שהרי כבר אמרנו לעיל שעתידי הקב"ה להנחיל לכל אחד ש"י עולמות! אלא השאלה היא היאך יהיה לו כח לקבל זאת. ועל זה תירץ כי הקב"ה נותן לו כח, וכדלהלן.

העוסקים בתורה יום יום, "יעמס לנו" יתן להם הקדוש ברוך הוא מלא עמסו. ועיי' במהרש"א מה שכתב בביאור ענין זה.

515. תימה, למה אמר לו דבר זה בשם רבא בר מרי? הרי משנה מפורשת היא בסוף מסכת עוקצין! ועיי' ביש סדר למשנה, שכתב ישוב על זה.

516. כתב במגלה עמוקות, דהכי קאמר קרא, לא די שיהיה לצדיקים ש"י עולמות, אלא גם אוצרותיהם של רשעים, חלקם בגן עדן, אמלא לצדיקים. כמו שאמרו חז"ל, שהרשע נוטל חלקו וחלק הצדיק בגיהנם, והצדיק נוטל חלקו וחלק הרשע בגן עדן.

517. בעיון יעקב כתב, שאפשר שכוונת מנין זה, לפי שיש תרי"ח מצוות. תרי"ג מצוות דאורייתא, ועוד חמש דרבנן [חנוכה, מגילה, ט' באב, עירובין וידיים], כפי שכתב הרמב"ם. וכל צדיק צריך שיהיה לו רוב זכויות, והיינו, חצי המספר דלעיל, שהם ש"ט, ועוד מצוה אחת להכריע, והיינו ש"י. וכנגד זה יזכה לש"י עולמות, עולם

לקבל את הפורענות.

וכשם שנותן הקדוש ברוך הוא כח ברשעים לקבל פורענותם, כך נותן הקדוש ברוך הוא כח בצדיקים לקבל טובתו, וכך יוכלו לקבל מלא עמסו של הקדוש ברוך הוא טובה.

שנינו במשנתנו: רבי עקיבא אומר: אף הקורא בספרים החיצונים וכו'.

תנא: ספרים חיצונים היינו בספרי צדוקים⁽⁵²²⁾, שכופרים בא — ל חי⁽⁵²³⁾.

רב יוסף אומר: בספר בן סירא נמי אסור למיקרי, אף שאין בו דברים המביאים לידי כפירה. והטעם, משום שיש בו דברי הבאי, והקורא בו בא לידי ביטול תורה⁽⁵²⁴⁾.

אמר ליה אביי: מאי טעמא אסור לקרוא בספר בן סירא? איזה דברי הבאי כתובים בו?

אילימא משום דכתב ביה: "לא תינטוש גילדנא מאורדניה, דלא ליזיל משכיה לחבלא, אלא צלי יתיה בנורא, ואיכול ביה תרתין

אמר לו רבי מאיר: ואתה אי אומר כן? והרי איזו היא מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות? הוי אומר: מדה טובה מרובה ממדת פורענות!

שהרי במדה טובה כתיב: "ויצו שחקים ממעל, ודלתי שמים פתה, וימטר עליהם מן לאכל", ובמידת פורענות הוא אומר: "וארבת השמים נפתחו".

מוכח, שמדה טובה מרובה יותר, שהרי דלת גדולה מארובה!

ומצאנו במידת פורענות דכתיב: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בו, כי תולעתם לא תמות, ואשם לא תכבה, והיו דראון לכל בשר". שזה יהיה ענשם של הפושעים, שהאש ששורפתן לא תכבה לעולם.

ויש לתמוה, והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה — מיד נכבה! ואיך יוכלו הרשעים לסבול אש תמידית ששורפתן?

אלא, הקדוש ברוך הוא יתן ברשעים כח

בהם דברים המביאים את האדם לידי ביטול תורה, אסור לקרוא בהם. אמנם במאירי כתב, שדווקא על דעת לילך באמונתם אסור.

523. כך כתב רש"י. והרי"ף כתב: "בספרים שפירשו התורה נביאים וכתובים על פי דעתם, ולא סמכו על מדרש חכמים, כי יש בדבריהם צד מינות. וכל מקום שפקרו המינים אמרו חכמים תשובתם בצידם, ואפילו דברי חכמים שבהם אסור לקרותם [וכן כתב גם הרא"ש]. עיי"ש.

524. רש"י. ובעיון יעקב הוסיף, שגרע משאר ביטול תורה. כי אתי לאמשוכי בתרייהו, לפי

ואפשר שזו גם כוונת רש"י. שכתב: "וכי אפשר לומר כן, שיהא הקב"ה נותן לאדם מלא חפניו, והלא אינו יכול לסבול כל כך". ולעיל בשאלת אביי כתב: "וכי אפשר לומר וכו' והרי אין לו מקום ליתן וכו'".

522. התוספות יום טוב מביא, שהרע"ב במס' אבות כתב, שמותר לקרוא בהם בבית הכסא ובבית המרחץ.

וכתב הרש"ש, דהתם מיירי בספרי חכמתם. ואילו כאן מדובר בספריהם שאין בהם חכמה.

וביד רמה כתב, שאף שיש בהם כמה דברים מיושבין שאין סותרין דברי תורה, כיון שיש